

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ УРОКУ: «ЛІВОБЕРЕЖНА ТА СЛОБІДСЬКА УКРАЇНА В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVIII СТОЛІТТЯ» (8 клас)

Тема: Лівобережна та Слобідська Україна в другій половині XVIII століття.

Мета:

— Охарактеризувати становище Лівобережної та Слобідської України у II пол. XVIII ст.; сформулювати уявлення про гетьмана К.Розумовського як видатного політичного діяча Гетьманщини, графа П.Рум'янцова, як провідника централізаторської політики Російської імперії; розкрити зміст та особливості реформ гетьмана К.Розумовським та Другої Малоросійської колегії, очолюваної П.Рум'янцевим; ознайомити з термінами та поняттями: «земський суд», «підкоморський суд», «гродський суд», «петиція»; розкрити та проаналізувати етапи ліквідації автономії Гетьманщини російським урядом протягом II пол. XVIII ст.; визначити історичне значення Української козацької держави — Гетьманщини.

— Працювати з текстом підручника: самостійно опрацьовувати, аналізувати, складати план, тезовий конспект, хронологічні та тематичні таблиці; працювати з історичними джерелами; працювати з настиною картою, історичним атласом та контурними картами; складати історичний словник; аналізувати історичні події та факти; розкривати зміст історичних понять.

— Виховувати інтерес до історії; патріотизм; любов до Батьківщини; критичне ставлення до історичних осіб, толерантне ставлення до думки іншого, шанобливе та бережне ставлення до пам'яток культури та історії.

Тип уроку: комбінований.

Навчально-методичне забезпечення:

1. Стукевич О.К., Романюк І. М., Пірус Т. П. Історія України: Підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів. — К.: Вид-во «Грамота», 2008. — 272 с.

2. Власов В. Історія України: Підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів. — К.: Вид-во «Генеза», 2008. — 272 с.

3. Реєнт О.П., Коляда І.А. Усі гетьмани України. — Х.: Вид-во:Фоліо, 2008. — 415 с. (Історичне досє)

4. Гісем О. В., Ісаєв Д. В., Мартинюк О. О. Атлас з історії України (XVI — XVIII ст.) 8 клас. — Київ: Інститут передових технологій, 2009. — 16 с.

5. Гісем О. В., Ісаєв Д. В., Мартинюк О. О. Контурні карти до Атласу з історії України (XVI — XVIII ст.) 8 клас. — Київ: Інститут передових технологій, 2009. — 14 с.

6. Портрети К.Розумовського, Катерини II, П. Рум'янцова.

7. Робочі зошити.

Основні поняття і терміни:

земський суд — суд, що вирішував цивільні суперечки;

підкоморський суд — суд, що розв'язував поземельні суперечки;

гродський суд — суд, що розв'язував кримінальні справи;

петиція — письмове, переважно колективне прохання, клопотання, звернення до державних керівних установ чи до голови уряду.

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ.

II. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ ПО ТЕМІ «КУЛЬТУРА УКРАЇНИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVIII СТОЛІТТЯ».

Індивідуальна робота з картками.

КАРТКА № 1

(Прізвище та ім'я)

Заповніть таблицю «**Особливості розвитку освіти та науки у I половині XVIII ст.**»

Галузь	Загальні риси розвитку	Представники	Здобутки
Освіта Наука			

КАРТКА № 2

(Прізвище та ім'я)

Заповніть таблицю «**Особливості розвитку літератури та книгодрукування у I половині XVIII ст.**»

Галузь	Загальні риси розвитку	Представники	Здобутки
Література Книгодрукування			

КАРТКА № 3

(Прізвище та ім'я)

Заповніть таблицю «**Особливості розвитку театру та музики у I половині XVIII ст.**»

Галузь	Загальні риси розвитку	Представники	Здобутки
Театр Музика			

КАРТКА № 4

(Прізвище та ім'я)

Заповніть таблицю «**Особливості розвитку архітектури та образотворчого мистецтва у I половині XVIII ст.**»

Галузь	Загальні риси розвитку	Представники	Здобутки
Архітектура Образотворче мистецтво			

Фронтальна робота у формі історичного диктанту.

Серед пропонованих тверджень є правильні й хибні. Правильне твердження учні позначають знаком «+», а хибне — «-». Робота виконується на картках.

- Нижчою ланкою в системі освіти були початкові школи (+).
- В українських колегіумах навчалися лише діти священників, козацької старшини, міщан (-).
- Вищим навчальним закладом в Україні, головним осередком науки й мистецтва протягом II пол. XVII — I пол. XVIII ст. вважали Києво-Могилянську академію (+).
- З поетів, котрі писали літературною староукраїнською мовою, найвидатнішим був Климентій Зinovіїв (+).
- Протягом II пол. XVII — I пол. XVIII ст. театр існував у двох різновидах: шкільний і домашній (-).
- Найдавніша драма, що в повному обсязі збереглася до нашого часу «Про Олексія, чоловіка Божого» (+).
- У 1705 році у Києві було поставлено першу історичну драму Феофана Прокоповича «Володимир» (+).
- Визначним ученим та письменником, який складав церковні морально-повчальні твори, вірші, драми, проповіді, був Данило Туптало (+).
- Найвідомішими козацькими літописами були: Самовидця, Граб'янки, Синопис (-).
- За указом 1729 року співацька школа була створена у Києві (-).
- Архітектуру II пол. XVII — I пол. XVIII ст. визначають як козацьке бароко (+).
- У живописі переважає релігійне малярство, хоча розвивається і світське (+).

Групова робота.

Клас поділяється на дві частини. Кожна з них складає свій варіант відповіді на запитання.

Чому культуру України в II пол. XVII — I пол. XVIII ст. називають «Мазепинським бароко»?*

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАЙ УЧНІВ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

Вступна бесіда.

Пригадайте основні етапи наступу самодержавного уряду Росії на автономні права України протягом першої половини XVIII ст. *Якою була реакція козацької старшини на таку політику?*

Отже, починаючи з першої половини XVIII ст., російський царизм невпинно обмежував автономні права України, і в 1783 році гетьманщина, як і українська держава, припинила своє існування; російська імперія поглинула її, перетворивши на свою внутрішню територію. З останніми роками існування гетьманщини ми й ознайомимося на уроці, визначимо етапи цілеспрямованої діяльності російського царизму з ліквідації автономного устрою України; з'ясуємо історичне значення Української козацької держави — Гетьманщини. Тема сьогоднішнього уроку: «**Лівобережна та Слобідська Україна в II половині XVIII століття**».

У ході бесіди вчитель пропонує учням скласти логічну схему «**Основні етапи втрати автономних прав Гетьманщини протягом першої половини XVIII ст.**»

Полтавська битва (27.06.1709 р.)

- 2. Гетьманування І. Скоропатського (1708—1722 рр.)**
- контроль за збиранням податків і витратами на утримання Гетьманської Адміністрації;
 - збільшення кількості російських залог у містах Лівобережжя;
 - прийняття іноземних послів лише у присутності царського представника;
 - запровадження посади міністра-резидента, який мав спостерігати за діяльністю гетьмана та його уряду;
 - резиденція гетьмана перенесена ближче до російського кордону — міста Глухова;
 - Петро I самостійно назначає генеральну і полкову старшину;
 - заборонено вивозити будь-які товари з гетьманщини, Запоріжжю оголошена економічна блокада;
 - заборона друкувати книжки українською мовою.

- 3. Малоросійська колегія (1722—1727 рр.)**
- започаткувала процес ліквідації української державності;
 - до колегії входило шість московських чиновників на чолі з С. Вельяміновим;
 - контролювала діяльність гетьмана і старшин. Поступове обмеження політичної автономії Гетьманщини, зведення її до статусу провінції;
 - установа та стягнення податків до царської скарбниці, провіанту для російської армії;
 - розміщення на території Гетьманщини російських військ;
 - контроль за діяльністю Генеральної військової канцелярії;
 - контроль за роздачею земель старшині та офіцерам.

*Загальновизнаним терміном є «українське бароко». (Ред.)

4. **Гетьманування Павла Полуботка (1722—1723 рр.)**
— призначений Петром I наказним гетьманом.

5. **Гетьманування Данила Апостола (1727—1734 рр.)**
— укладено з Петром II «Рішительні пункти»;
— Генеральна старшина, полковники обираються козаками та затверджуються імператором;
— дипломатичні відносини гетьмана — тільки за згоди імператора;
— українське військо — 3 полка по 500 осіб — переходило під командування російських воєначальників;
— росіяни можуть мати володіння в Гетьманщині, а українці — у Росії без обмежень;
— обмежена кількість російських військ в Україні;
— скасовано податки, що запровадила Малоросійська колегія.

6. **«Правління гетьманського уряду» (1734—1750 рр.)**
— складався з трьох представників старшини і трьох російських урядовців (очолював князь О. Шаховський);
— вибори гетьмана не проводились;
— російські урядовці применшували значення гетьманської влади, сприяли зближенню старшин з російськими офіцерами;
— українські справи було повернуто до Сенату.

V. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ.

Розповідь вчителя.

У листопаді 1741 року внаслідок дворцового перевороту імператорський престол посіла дочка Петра I Єлизавета. В цей час ситуація в Лівобережній Україні покращилася. Цьому сприяла низка зовнішніх і внутрішніх політичних обставин. Певну роль зіграла українське оточення імператриці, оскільки її чоловіком був Олексій Розумовський. Під час перебування імператриці в Києві у 1744 р. козацька старшина звернулася до неї з проханням дозволити вибори гетьмана. Єлизавета не заперечувала, проте конкретних обіцянок не давала. Справа з обранням гетьмана затяглася на шість років. Згодом кандидатом на гетьманство імператриця виставила молодшого брата свого фаворита Олексія Розумовського — Кирила Розумовського. Вибори гетьмана Лівобережної України було призначено на 22 лютого 1750 р.

Характеристика.

Відновлення гетьманства було спричинене кількома обставинами:

по-перше, понад десять років козацька верхівка наполегливо зверталася до імператорського двору за дозволом обирати гетьмана,

по-друге, російський уряд відновив гетьманство з політичного розрахунку, оскільки прагнув використовувати економічно-стратегічний потенціал України в майбутніх війнах проти Туреччини, а також у можливій війні проти Пруссії, відносини з якою у той момент край загострилися.

1. Правління останнього гетьмана К. Розумовського.

Вчитель демонструє портрет К. Розумовського.

Кирило Розумовський (1728—1803 рр.)

Основні заходи періоду гетьманування К. Розумовського вчитель подає, використовуючи стислу характеристику:

Період гетьманування Кирила Розумовського (1750—1764 рр.) відзначений здійсненням таких заходів:

1. Перенесено гетьманську резиденцію до Глухова.
2. Заборонено перехід селян без письмової згоди землевласника.
3. Здійснено військову реформу.
4. Проведено судову реформу (1763 р.).
5. Впроваджено обов'язкове навчання козацьких дітей.
6. Зібрано старшинські з'їзди — Генеральні зібрання.
7. Призначено полковників, надано рангові маєтки.

Наслідки діяльності:

1. Відбулося перепідпорядкування Гетьманщини з відання Сенату до Колегії закордонних справ.
2. Запорозьку Січ і Київ передано під підпорядкування гетьманській адміністрації.
3. Розпочато реформування козацького війська.
4. Проведено широкі роздачі земельної власності українській козацькій старшині, що перетворювало її на найбільших землевласників.
5. Судовою реформою значно посилено привілейоване становище козацької старшини.
6. Прагнення перетворення гетьманської влади спадковою для роду Розумовських стало приводом до остаточної ліквідації гетьманства у 1764 р. Катериною II.

Роботу з текстом підручника вчитель організовує у формі самостійного читання пункту параграфа «Гетьман Кирило Розумовський» разом із заповненням таблиці «**Реформи гетьмана Кирила Розумовського**».

У 1744 р. українські старшини скористалися приїздом імператриці Єлизавети до Києва й вручили їй прохання про вибори гетьмана. Проте російський уряд зважився на це лише через 6 років. Єдиним кандидатом на гетьманство імператриця висунула молодшого брата графа Олексія Розумовського — 22-річного Кирила. «Вибори» відбулися 22 лютого 1750 р. в Глухові.

З обранням К. Розумовського гетьманом розпочалося відродження політичної автономії краю. Відносини Російської імперії з Гетьманщиною доручалися Колегії закордонних справ. Отже, Гетьманщина знову отримала державний статус. Керівництво Лівобе-

Портрет К. Розумовського пензля
Батоні Помпео Джиролано

режжям покладалося на гетьмана, який призначав полковників, надавав рангові маєтки. За його відсутності всі справи вирішував уряд, створений з генеральних старшин. У жовтні 1751 р. під владу гетьмана було передано Запорозьку Січ, а незабаром — Київ.

Політичне відродження створило сприятливі умови для господарського відновлення краю. Глухів перетворився на культурний центр України. Одночасно гетьман почав відбудовувати стару столицю — Батурин.

Судові реформи К. Розумовського на початку 60-х років XVIII ст.

Прагнучи відродити державне життя України, гетьманський уряд удосконалював кодекс українських законів — «Прав, за якими судиться малоросійський народ». У 1760 р. Генеральний військовий суд було перетворено на вищу судову інстанцію України. Він став колегіальним органом у складі двох генеральних суддів та 10 виборних засідателів — по одному від кожного полку.

У 1763 р. у Гетьманщині була проведена повна судова реформа. У полках запроваджувалися земські суди, що займалися цивільними справами, підко-

Реформи гетьмана Кирила Розумовського

Галузь	Дата проведення	Основні заходи	Наслідки
Судова	1760-1763 рр.	Генеральний суд (12 осіб) 2 генеральних судді + 10 виборних осіб із старшини кожного полку, замість козацьких судів — сільського, сотенного, полкового та генерального — вводилося в 1760 році нові суди. Україну поділено на 20 повітів, і в кожному повіті були суди: земський — для цивільних справ, підкоморський — для земельних, гродський — для карних. Вищою інстанцією був Суд Генеральний. Усіх суддів вибиралося з місцевої старшини, яка дістала назву шляхетства.	Продовжено кодифікацію норм українського права, судова реформа повертала судівництво до часів з-перед Хмельниччини, до Литовського татуту.; запровадження принципу виборності суддів; розмежування повноважень між судовою гілкою влади і виконавчою. Спроби гетьмана відродити колишню систему судочинства Речі Посполитої свідчили про його прагнення перетворити Гетьманщину на цивільну шляхетську державу.
Військова	1763 р.	Запроваджено мушкетеру за зразком західноєвропейським, удосконалено артилерію, введено однакове озброєння та уніформу — синій мундир з червоним коміром, білі штани-різнокольорові шапки для кожного полку. Обов'язковим набором зброї були рушниця, шабля й спис. Удосконалювалась артилерія.	Уніфіковано озброєння та форму козацького війська з загальноімперськими нормами
Освітня та культурна	1760 р.	Великі задуми були у гетьмана стосовно освіти. В усіх полках почали діяти школи для обов'язкового навчання козацьких дітей від 12 до 15 років, де, крім загальних знань, вводилася військова підготовка. Гетьман планував оновити на європейський зразок Києво-Могилянську академію та відкрити у Батурині університет, план заснування та діяльності якого був детально розроблений на 1760 рік: мало діяти дев'ять кафедр, три факультети, друкарня. Кирило Розумовський, вихований в царському оточенні, прагнув влаштувати життя в Україні подібно до столичного, тому й намагався перетворити місто Глухів на значний культурний центр. Тут був побудований палац з англійським парком, французький пансіон для дітей старшини. У місті відбувалися концерти італійської опери.	Проект полішився не реалізованим

морські — земельними, гродські — кримінальними.

Реформи козацького війська.

Для вирішення військових справ був створений окремий державний орган — «колегія нижчої генеральної старшини» у складі двох осавулів, хорунжого й бунчужного. Гетьман запровадив єдине озброєння: рушницю, шаблю та спис; єдині однострої: синій мундир з червоним коміром, білі штани, шапки різного кольору — у кожного полку свій. Козаки мали вивчати загальні та окремі військові предмети.

Плани реформування освіти.

Кирило Розумовський розглядав освіту як основу економіки та державності. Урядовцями гетьманської канцелярії були складені проекти відкриття університету в Батурині та перетворення на університет Києво-Могилянської академії. Це мали бути освітні заклади з бібліотеками, друкарнями, анатомічними театрами та гімназіями при них.

Первісне закріплення вчитель здійснює шляхом постановки **дидактичних запитань**:

1. За яких обставин було відновлено гетьманство в 1750 р.
2. Які ознаки відновлення автономії Гетьманщини ви можете назвати?
3. Назвіть основні реформи, які здійснив К.Розумовський.
4. Розкрийте основний зміст реформ.

Робота з історичними словником.

Учні повинні занотувати визначення термінів та понять: «земський суд», «підкоморський суд», «гродський суд», «петиція».

земський суд — суд, що вирішував цивільні суперечки.

підкоморський суд — суд, що розв'язував поземельні суперечки.

гродський суд — суд, що розв'язував кримінальні справи.

Петиція — письмове, переважно колективне прохання, клопотання, звернення до державних керівних установ чи до голови уряду.

Ознайомлення зі змістом документу вчитель здійснює за допомогою опрацювання рубрики «Історичне джерело» та постановки дидактичного запитання.

Чому політична активізація українського шляхетства, пропалована широка програма модернізації Гетьманщини викликала занепокоєння російського уряду?

Вчитель використовує пояснення при формуванні уявлення про причини та перших заходів щодо остаточної ліквідації гетьманства.

У грудні 1763 року з'їзд старшин підготував документ до Кате-

рини ІІ «Прохання малоросійського шляхетства і старшин, разом з гетьманом, про відновлення колишніх прав Малоросії».

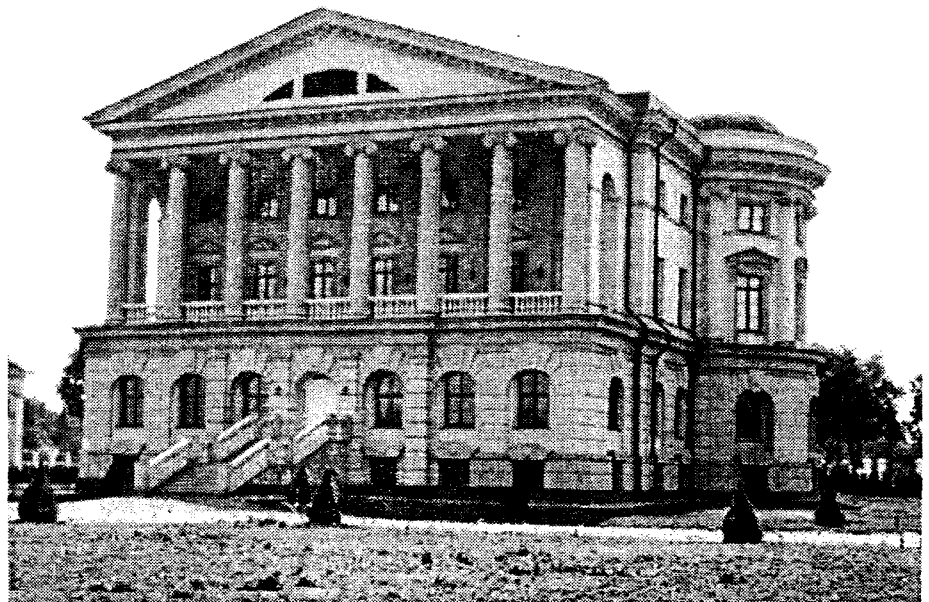
Політика К.Розумовського була спрямована на зміцнення гетьманської влади, це і відбито у «Проханні...»; саме в цьому Катерина ІІ бачила загрозу для здійснення імперських планів, тому вона почала вживати швидких заходів щодо зупинення поширення влади та авторитету К.Розумовського в Україні:

1. Наказала привести в бойову готовність російські полки, дислоковані в Україні.
2. Підняти на укріплення гармати.
3. Таємно підвести до кордонів Гетьманщини ще кілька російських військових з'єднань.
4. Заарештувати «генеральну артилерію» Гетьманщини.
5. Посилити охорону порохових заводів і складів боєприпасів.
6. Негайно викликала Розумовського до Петербурга, категорично вимагаючи від нього зректися гетьманської влади.

2. Остаточна ліквідація гетьманства в Україні. Розповідь вчителя.

К. Розумовський зволивав 10 місяців, використовуючи свої зв'язки при дворі, намагався залагодити цю справу, але Катерина ІІ стояла на своєму і в жовтні 1764 р. він мусив скласти гетьманські повноваження.

Маніфестом від 10 листопада 1764 р. Катерина ІІ заснувала Другу Малоросійську колегію. Її президентом став граф П. Румянцев — генерал-губернатор Малоросії та «головний командир» українських і російських військ, дислокованих у Гетьманщині. Таємною інструкцією Катерина ІІ зобов'язала його перетвори-

Палац К.Розумовського в Батурині після реконструкції

ти Гетьманщину на «доходную провинцію». Восени 1765 р. П. Румянцев запровадив «рубльовий оклад» з кожної хати. Офіційно це пояснювалося прагненням звільнити українців від труднощів, пов'язаних з постачанням продуктів і фуражу для утримання 6 російських драгунських полків і Глухівського гарнізону, що стояли в Україні з 1709 р. і коштували українцям понад 95 тис. рублів щорічно.

Запровадження «рубльового окладу» дало можливість збирати по 252 тис. рублів за рік. Це дало змогу перетворити Україну-Гетьманщину на справжню військово-стратегічну базу російської армії напередодні війни з Туреччиною. Протягом весни 1768 р. на постійні квартири в Україну було переведено 9 полків. Ще 6 полків розмістили в Слобожанщині.

Російських солдатів поселяли в помешкання українців, які мусили годувати постояльців, забезпечувати їх світлом і теплом, терпіти їхні зловживання, сплачуючи податки на утримання.

Пропонований варіант (див. табл. унизу).

Первісне закріплення вчитель організовує у формі репродуктивної бесіди.

1. Чому прохання малоросійського шляхетства і старшин викликало спротив Катерини II?

2. Яку політику проводив в Україні П.Рум'янець? У чому вона виявлялася?

Характеристика вчителя.

Діяльність Другої Малоросійської колегії призупинила чергова російсько-турецька війна, що розпочалася у 1768 р. Українські землі опинились в епіцентрі до воєнних дій:

— територія Гетьманщини була використана російським командування для зосередження та розгортання військ;

— у Гетьманщині формувалися місцеві військові

полки — гусарські, пікінерські тощо;

— у Гетьманщині було утворено корпус із лівобережного козацтва, добровільний козацький корпус з жителів правобережної України;

— до складу діючої російської армії було залучено запорозьких козаків що прославилися у морських операціях;

— тисячі жителів Гетьманщини залучено до різних допоміжних робіт (обслуговування транспортних засобів, будівництва укріплень, мостів, переправ та інших споруд).

Отже, російсько-турецька війна 1768—1774 рр. завершилась підписанням Кючук-Кайнарджійського мирного договору:

— Росія отримувала право вільного мирного судноплавства на Чорному морі;

— Кримське ханство фактично опинилося у залежності від Росії.

Гетьманщині ця перемога забезпечила:

— ліквідацію постійних татарських нападів;

— приєднання нових територій, що відкривало можливість для зростання старшинського землеволодіння.

Отже, ліквідація турецько-татарської загрози призвела до втрати запорозьким козацтвом свого військово-стратегічного значення, що в кінечному привело до прийняття рішення царським урядом про остаточну ліквідацію Запорозької Січі.

Робота з картою атласу «Запоріжжя і Північне Причорномор'я у II пол. XVIII століття» та аналогічною контурною картою для виконання дидактичних завдань:

1) Позначте місця найважливіших боїв російських військ II пол. XVIII століття.

2) Заштрихуйте території, що увійшли до складу Російської імперії за Кючук-Кайнарджійським миром.

Роботу з текстом підручника вчитель організовує

Діяльність Другої Малоросійської колегії (1764—1786 рр.)

Склад	Мета діяльності	Сфера діяльності	Основні заходи	Наслідки
До її складу увійшли чотири російських чиновники й чотири представники козацької генеральної старшини. Новостворену Малоросійську колегію очолив політик і полководець граф Румянцев-Задунайський Петро Олександрович	У «секретній» інструкції П. Рум'янцева щодо управління краєм Катерина II наполегливо рекомендувала: — знищити всі залишки української автономії; — закріпити селян; — здійснювати пильний нагляд за розвитком економіки; — усіляко збільшувати збір податків з селян.	Адміністративна Військова Судова Становище селян	1781 року ліквідовано сотенно-полковий устрій Лівобережної Гетьманщини та Слобожанщини — скасовано українські козацькі полки; протягом 1781—1783 рр. запроваджено загальноімперську систему адміністративно-політичного управління, тобто поділ на намісництва: Київське, Чернігівське і Новгород-Сіверське, що разом утворили Малоросійське генерал-губернаторство. У 1783 р. скасовано старий військовий устрій, а козацькі полки були переформовані в 10 регулярних карабінерних полків російської армії з 6-річним строком служби. У губерніях заведено загальноросійські адміністративні і судові установи. У 1765 р. — «Жалувальну грамоту містам», якою на українські міста поширювалося російське законодавство. За указом Катерини II з 1783 р. впроваджено загальне кріпацтво — заборону переводити селян від міщан до пана. Замість натурального податку запроваджувався грошовий, спершу з двору, а пізніше з душі.	Остаточо ліквідовано політичну автономію Гетьманщини. Діяльність Другої Малоросійської Колегії була лише інструментом для найскорішого перетворення України на сировинний додаток до Російської імперії.

у формі самостійного читання пункту параграфу «Скасування козацького устрою на Слобожанщині» та «Ліквідація автономного устрою Гетьманщини» і складання учнями за допомогою вчителя хронологічної таблиці «**Остаточна ліквідація автономії України**».

Одночасно з наступом на Гетьманщину, влітку 1765 р. імператриця видала маніфест про скасування полкового козацького устрою на Слобожанщині, перетворення її на Слобідсько-Українську губернію, яка поділялася на 5 провінцій. Полковник Ізюмського полку Ф. Краснуктський спробував організувати слобідських старшин виступити проти таких змін. Однак вони не погодилися навіть підписати петицію до імператриці, боячись утратити нажите багатство та посади.

У січні 1782 р. на землях Лівобережжя були засновані три намісництва: Київське, Чернігівське та Новгород-Сіверське.

Одночасно припинили роботу сотенні та полкові установи. У 1783 р. козацькі лівобережні полки реорганізовано в регулярні частини російської армії.

3 травня 1783 р. Катерина II заборонила селянам міняти місце проживання на території Лівобережної та Слобідської України, тобто запровадила кріпацтво. На плечі селян ліг і подушний податок.

Пропонований варіант.

Остаточна ліквідація автономії України	
Дата	Подія
1765 р.	Ліквідовано козацькі полки Слобожанщини, створено Слобідсько-Українську губернію.
1775 р. 1781 р.	Остаточне зруйнування Запорізької Січі. Ліквідація полково-сотинного устрою на Лівобережжі та Слобожанщині. Козаки позбавлялися своїх прав та привілеїв.
1782 р.	На землях Лівобережжя були засновані три намісництва: Київське, Чернігівське та Новгород-Сіверське.
1783 р.	Катерина II заборонила селянам міняти місце проживання на території Лівобережної та Слобідської України.
1782—1786 рр.	Ліквідовано Генеральний суд, інші адміністративні та судові установи Гетьманщини, що замінені на загальноімперські установи.

З'ясування історичного значення Гетьманщини за пояснення вчителя що будується на основі наведеної схеми «**Історичне значення Гетьманщини**».

V. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО НА УРОЦІ.

Бесіда за запитаннями.

1. Чому правління К. Розумовського називають періодом відродження української державності?

Історичне значення Гетьманщини

Проіснувала 115 років і відіграла важливу роль у форміванні української держави

Незважаючи на втручання російських чиновників, ключові посади займали саме українці

Захистила український народ від асиміляції, експлуатації та національно-релігійних утисків з боку польської влади

Створила умови для остаточного становлення українського народу, розвитку його культури і мови

2. Яку політику проводила в Україні Друга Малоросійська колегія?

VI. ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ.

Отже, наприкінці II пол. XVIII століття внаслідок політики російського уряду було остаточно ліквідована автономія України, її права, вольності й привілеї. Із скасуванням гетьманства та полково-сотенного устрою та запровадження органів управління Російської імперії і загальноросійського законодавства Україна перетворилася на внутрішню територію Російської імперії.

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ.

1. Опрацювати параграф 35 (Гетьманщина II пол. XVIII століття).

2. Заповнити контурну карту «Україна у 1727 — 1768 рр.» і виконати такі завдання:

— зафарбуйте території, на які поширювалась влада К. Розумовського;

— підпишіть місто, де було обрано гетьманом К. Розумовського;

— різними кольорами підпишіть центри полків Гетьманщини та Слобожанщини;

— біля Глухова вкажіть дату ліквідації гетьманства.

3. Оцініть діяльність гетьмана К. Розумовського. Поміркуйте, чи можна тлумачити ідею встановлення спадкового гетьманства як прагнення української старшини створити державу монархічного типу, що передбачало б у майбутньому повний вихід України-Гетьманщини зі складу Російської імперії та утворення самостійної Української держави? Відповідь обґрунтуйте.

4. Поміркуйте, чи мала Українська козацька держава — Гетьманщина шанси на збереження своїх автономних прав у складі Російської імперії. У чому полягає історичне значення Української козацької держави?